

La Rella

16

Anuari de l'Institut d'Estudis
Comarcals del Baix Vinalopó

16

La Rella

PÒRTIC PER A ANDREU CASTILLEJOS (1981)

Hi ha, per l'ull dels cantons, per la pell de les fàbriques,
trossos d'àngels trencats, tendres cares rompudes,
habitants oblidats d'algun nom del silenci,
cossos blancs sense sexe, plecs d'amor prohibit.

Hi ha un rastre de coloms, de mans i de cabells,
un lllindar fet amb pètals de perfums trencadissos,
uns terrats i uns carrers de fantasmes memòria,
fils d'estendre la roba, parets d'algeps al sol.

Hi ha ombres de palmeres, de llimoners i parres,
el secret dels colors escondit en les runes
d'un raval ignorat, territori del cos.

Un poble vell desfet, l'Elx antic ple d'enyor.
Se'ns moria a les mans la veu clara dels àngels,
els xiquets del *Misteri*, les cançons i la festa.

Mireu...!

Gaspar Jaén

Del llibre *Sonets de l'hort de palmeres* (inèdit)

La Rella

**Anuari de l'Institut d'Estudis
Comarcals del Baix Vinalopó**

16

País Valencià, tardor de 2003

COL·LABOREN EN AQUEST NÚMERO

Jorge BENÍTEZ, filòleg, professor d'ensenyament secundari
Hèctor CÀMARA, estudiant de la llicenciatura d'Humanitats, Universitat d'Alacant
Josep CANDELA, biòleg, Universitat d'Alacant
Joan CASTAÑO, doctor en Història, Biblioteca Municipal «Pere Ibarra» Elx
Mariano CECILIA, llicenciat en Història
Antoni DE LA TORRE, filòleg, professor d'ensenyament secundari
Anna ESTEVE, filòloga, estudiant de tercer cicle a la Universitat d'Alacant
Alfred GARCIA, geògraf, professor d'ensenyament secundari
David GARRIDO, doctor en Història, Universitat Autònoma de Barcelona
José Luís GONZÁLEZ, doctor en Història, Universitat de León
Albert GRAS, doctor en Ciències Físiques, Universitat d'Alacant
Gaspar JAÉN, doctor en Arquitectura i Urbanisme, Universitat d'Alacant
Vicent IBIZA, historiador, professor d'ensenyament secundari
José Luís LEÓN, biòleg, professor d'ensenyament secundari
Andrés MARTÍNEZ, doctor en Arquitectura, Universitat d'Alacant
Juli MARTÍNEZ-AMORÓS, filòleg, Universitat d'Alacant
Francisco MORENO, doctor en Història, catedràtic d'ensenyament secundari
Antonio PASTOR, doctor en Ciències Biològiques, Universitat d'Alacant
Tomàs PÉREZ, doctor en Història, professor d'ensenyament secundari
Vicent J. PÉREZ, filòleg, professor d'ensenyament secundari
Antoni RÓDENAS, professor d'ensenyament secundari
Gemma RUIZ, estudiant de la llicenciatura d'Humanitats, Universitat d'Alacant
M. Àngels SEMPERE, filòloga, professora de valencià
Antoni SERRANO, químic, professor d'ensenyament secundari.

IL·LUSTRACIONS DE LA PORTADA I L'INTERIOR: Andreu CASTILLEJOS

La Rella núm. 16

Consell assessor: Vicente Gozávez, Gaspar Jaén, Jesús Millán, Pedro Ruiz, Jordi Sargatal, Josep A. Ybarra

Director: Vicent Sansano

Consell de redacció: Hèctor Càmar, Antoni de la Torre, Robert Escolano, Mila Espinosa, Victòria Ferrete, Esther Montesinos, Diego Romero, Joaquim Serrano, Vicent F. Soler.

Subscripcions i correspondència: Institut d'Estudis Comarcals del Baix Vinalopó

Apartat de correus 2031, Avgda. de la Llibertat s/n, 03205, Elx

Pàgina web: <http://www.iecbv.com>

Imprimeix: Segarra Sánchez, S.L., Bisbe Winibal, 39, 03202 Elx

ISSN 0212-6443

Dipòsit Legal: V-2.518-1983

Edita: Institut d'Estudis Comarcals del Baix Vinalopó, amb la col·laboració de l'Institut de Cultura «Juan Gil-Albert» i el suport de l'Institut Municipal de Cultura d'Elx, i els ajuntaments de Crevillent, Santa Pola i Guardamar.

TAULA

Editorial	7
-----------------	---

TEXTOS DE RECERCA I DIVULGACIÓ

David Garrido i VALLS, Les comunitats musulmanes d'Elx i Crevillent sota la Senyoria de Barcelona	11
---	----

Josep CANDELA i Antonio PASTOR, Recuperem la memòria: els vivers en la repoblació de la pineda de Guardamar-La Marina	37
---	----

Alfred GARCIA i José Luís LEÓN, Evolució de les infraestructures portuàries en l'illa de Nova Tabarca i la seua repercussió en l'entorn natural	53
---	----

Andrés MARTÍNEZ MEDINA, L'arquitectura de postguerra a Elx: els valors històrics, arquitectònics i artístics de l'antiga Llotja de Fruites i Verdures d'Elx	85
---	----

Vicent IBIZA i OSCA, Dona i art. Pintores i escultores al Museu d'Art Contemporani d'Elx	109
--	-----

Francisco MORENO SÁEZ, Cent anys de socialisme a Elx: els Vives	131
---	-----

Joan CASTAÑO i GARCIA, La festa del <i>Corpus Christi</i> a Elx	149
---	-----

MATERIALS PER A L'ENSENYAMENT

M. Àngels SEMPÈRE i LINARES, De tant en tant, convidem la nostra comarca a classe. El fons documental comarcal: una eina didàctica	179
--	-----

Jorge BENÍTEZ MARTÍNEZ, <i>Misteri d'Elx</i> , la cultura com a transversal en l'ESO	199
--	-----

NOTES I COMENTARIS

José Luís GONZÁLEZ ARPIDE, Família i parentius a Santa Pola i Nova Tabarca. Alguns elements durant el segle XIX	219
Vicent J. PÉREZ I NAVARRO, Narracions orals de Crevillent. Assaig de criteris de transcripció i breu corpus textual	235
Gemma RUIZ i Mariano CECILIA, El nucli històric d'Oriola: panorama i perspectives actuals	257
Juli MARTÍNEZ-AMORÓS, El model de llengua en internet	269

RESSENYES

Hèctor CÀMARA, Joan CASTAÑO, Anna ESTEVE, Albert GRAS,
Tomàs PÉREZ, Antoni SERRANO, Antoni DE LA TORRE

EDITORIAL

La constant desaparició del patrimoni històric i natural és un fet prou evident a hores d'ara. Tant se val l'escala que considerem; el balanç és sempre desfavorable tant per a l'entorn com per a la memòria històrica. Fet i fet, si l'abast del nostre punt de mira és planetari, els exemples són immediats i abundosos; hauria de ser suficient recordar que cada president nord-americà fa la seua guerra i escombra de manera explícita amb tot el que hi ha dins –almenys– un país. N'és tan recent i obscé l'últim exemple que no ens hi detindrem més.

Si el punt de vista el dirigim vers uns àmbits fornits a escala més humana, com ara la comarca o la ciutat pròpia, no hem de donar treva al pessimisme. Provem de fer-nos, en relació a les nostres ciutats i els espais que les embolcallen, preguntes com les següents: ha augmentat o disminuït el patrimoni protegit? Ha augmentat o disminuït el nombre d'edificis que, figurant en algun catàleg que maldava per la seua protecció, han sigut enderrocats? Tenim notícia d'algun que estiga sent amenaçat en aquest moment? Quant als espais naturals i el litoral, la superfície d'aquests, lliure de l'amenaçadora «transformació i ordenació» –quins eufemismes!–, s'ha eixamplat darrerament o n'avança l'ocupació fins a l'ofegament? Les preguntes són tristes, per les respostes que invoquen. Si férem un recorregut hipotètic, o real, resseguint la part del litoral que va de la Gola de Guardamar a Aigua Amarga, molt probablement no seríem capaços d'endevinar la ideologia i el seny del partit governant de cada municipi, i en cada època, des de, per exemple, la transició, a l'hora d'atènyer el tractament que ha rebut la costa. Tot queda reduït a unes diferències de matís: uns inicien l'ocupació, i els que hi vénen darrere l'eixamplen. Sempre amb una característica comuna a totes les èpoques i llocs: el *laissez faire, laissez passer* al capital. Tot i això, és just reconèixer que, al Baix Vinalopó, el municipi d'Elx és el que va a la cua en ocupació immobiliària del litoral i a molta distància del primer. Les institucions públiques tenen la potestat d'optar entre apartar «patrimoni» de la circulació dels mecanismes de mercat, i generar valors socials, i, per tant, col·lectius, o deixar que aquest passe de mà en mà i permetre l'especulació i la destrucció.

Que el Molt Honorable President de la Generalitat decidisca substituir la Conselleria de Medi Ambient per la de Territori i Habitatge és tot un símptoma d'allò que es veia venir de lluny quan el darrer conseller de Medi Ambient, Honorable Senyor, va posar de manifest el seu posicionament en relació a la rendibilitat social dels camps de golf enfront de l'activitat agrícola tradicional i la consegüent necessitat de destinar-hi les aigües procedents dels hipotètics futurs transvasaments. Més clar, aigua.

Per tant, que el Govern Valencià decrete que les zones humides puguen tenir camps de golf a les seues àrees de protecció o que determinats promotors demanen «flexibilitat» per a requalificar sòl no urbanitzable –no n’hi ha prou amb l’urbanitzable, diuen!– ha deixat de ser cridaner i ha donat pas al fet que un sector de la població considere raonables determinades propostes i reivindicacions i que siguen enderrocats edificis antics com a mesura higiènica i signe de modernitat i progrés. Amb aquest tarannà imperant, que una autovia travesse un parc natural com el Fondo d’Elx i Crevillent o que el litoral d’Elx, Santa Pola i Guardamar siga engolida pel febre constructor, serà interpretat com a signe de progrés que, de mica en mica, apropa el «benestar» (?) a la societat que el practica.

Davant aquesta realitat, creada per grups de pressió, cal que els ciutadans articulem també els nostres interessos col·lectius; i cal també, que els poders públics els tinguen en compte. El futur és el nostre gran repte i el que fem en el present el condiciona sobremanera. Aquells i aquelles que formem part de l’IECBV hem demostrat reiteradament que volem sentir-nos copartípcips en la seua construcció. Cal entendre la democràcia com un conjunt de valors compartits que impregna les formes i els continguts dels poders; reduir-la tan sols als seus mecanismes electorals és burlar-se’n. La política hauria de ser l’instrument regulador de les forces que emergeixen de la mateixa societat, i aquesta mostrar-se exigent amb els seus representants democràtics.

Durant aquest any s’han celebrat eleccions municipals i autonòmiques, raó per la qual tenim una fornada nova de regidors i diputats; és lícit creure, en principi, que seran capaços de contribuir a millorar la societat. Si no és així, també és igualment raonable que esperen ser denunciats públicament per l’incompliment de les seues promeses o les actuacions que ens perjudiquen com a ciutadans i ciutadanes.

L’IECBV, a través del seu anuari, LA REL·LA, reflexiona i convida a reflexionar sobre la realitat més propera, la transformació de la qual té conseqüències tan immediates sobre nosaltres i els nostres descendents. Estem convençuts que hem d’implicar-nos-hi, ja que tots som coresponsables, en major o menor mesura, d’allò que s’esdevé en el nostre entorn. En paraules de Federico Mayor Zaragoza: «alertar a temps, aportant-hi solucions i rutes inèdites per a un horitzó menys fosc». En això estem i en això us convidem a participar.

En aquesta ocasió, les reflexions que ens proposen els articles que segueixen vénen acompanyades amb els dibuixos d’Antoni Ródenas sobre algunes de les torres vigia de la nostra comarca. La Torre del Pinet, avui desapareguda i reconstruïda en aquest dibuix a partir de plànols i fotografies (pàgines parelles), i la Torre del Tamarit –que, si ningú hi posa remei desapareixerà aviat, atés l’estat d’abandonament i ruïna imminent en què es troba– i la Torre de les Escaltes, objecte ara mateix de l’agressió d’un promotor immobiliari, tan ignorant com mancat d’escrúpols, que l’ha rebatejada amb un altre nom que no sols no té cap tradició ni sentit històric, sinó que, a més a més, falseja diametralment la història. I tot plegat per a fer-la servir com a reclam per a vendre bungalows (pàgines imparlles).

També contem en aquesta ocasió amb la inestimable col·laboració, com a artista plàstic, d’Andreu Castillejos, a qui LA REL·LA vol retre homenatge, tant per la seua trajectòria professional com pel seu compromís amb la seua terra i la seua gent.